



PROVET I HISTORIA 30.9.2016 BESKRIVNING AV GODA SVAR

Examensämnetts censorsmöte har godkänt följande beskrivningar av goda svar.

I bedömningen av provet i historia betonas ämneskunskapen i enlighet med läroplanens krav, samt ett korrekt och exakt bruk av centrala historiska begrepp. Även förmågan att tolka och bedöma historiska källor kritiskt, att dra självständiga slutsatser av dem och att jämföra tolkningar av historiska frågor samt att kunna ta ett motiverat ställningstagande till dem, är centrala kriterier för bedömningen. I de uppgifter som omfattar flera delar anges de olika delarnas maximipöäng i samband med uppgifterna, men svaret ska ändå bedömas som en helhet.

Av svaren framgår att examinanden förstår dragen hos olika tidsperioder och kan ställa problem och förändringsprocesser i hans eller hennes egen tid i relation till deras historiska sammanhang. Examinanden kan operera med centrala historiska begrepp som tid, förändring och kontinuitet samt gestaltning av orsakssamband. I materialuppgifterna visar examinanden att han eller hon kan bedöma och utnyttja texterna och det visuella materialet på ett kritiskt sätt. I diskussionsuppgifterna och de uppgifter som innehåller kunskapsmässiga konflikter visar examinanden att han eller hon kan förstå den tolkningsmässighet som ansluter sig till historisk kunskapsbildning samt det mångbottnade och komplexa när det gäller orsakssamband. Examinanden kan analysera mänsklig verksamhet och mänskliga fenomen utifrån varje tidsperiods egna utgångspunkter och skilja dem från aspekter i nutiden. Vid bedömningen fästs uppmärksamhet vid examinandens färdighet att skapa strukturerade helheter av sina kunskaper och förmåga att skilja väsentlig information från oväsentlig.

Uppgift 1

I ett nöjaktigt svar visar examinanden att han eller hon förstår att det fanns flera orsaker till Romarrikets sönderfall, såsom den försämrade ekonomin och folkvandringarna. Examinanden dryftar närmare några av de faktorer som bidrog till upplösningen. Att utvidgningen upphörde gjorde att ekonomin krympte, samtidigt som imperiets utgifter förblev stora. Särskilt underhållet av armén kostade mycket pengar. Den brist på varor som uppstod till följd av den försämrade ekonomin ledde till inflation, och man återgick från penningekonomi till naturaekonomi. Skatteintäkterna minskade, och handeln försvagades. Invånarantalet i Rom sjönk kraftigt när folk flyttade ut på landsbygden. När hunnerna trängde in i Europa ökade de germanska folkens förflyttningar inom Romarriket. I svaret nämns Romarrikets uppdelning i Öst- respektive Västrom.

I ett berömligt svar behandlas upplösningen mer ingående och analytiskt. Examinanden lyfter fram att såväl inre som yttre faktorer bidrog till rikets sönderfall. I svaret behandlas frågan utifrån både förändring och kontinuitet. Examinanden visar att han eller hon vet att det finns olika teorier om varför Romarriket föll sönder.

Uppgift 2

Eftersom handelsvägar inte påtagligt förändrades under den tiden, räcker det i ett nöjaktigt svar att examinanden behandlar medeltidens handelsvägar i allmänhet. Som exempel kan nämnas koncentrationen av handeln (i norr Hansaförbundet och i söder Norra Italien), betydelsen av sjövägarna och Medelhavet som centrum för handeln, uppkomsten av de interna europeiska handelsvägarna till land, och silkesvägen som handelsrutt österut. Examinanden jämför medeltidens handelsvägar med den nya tidens världshandel, där tyngdpunkten ändrats från Medelhavet till Atlankusten.

I ett berömligt svar ges fler exempel, och de analyseras mer ingående och ur ett helhetsperspektiv. En analytisk och mångsidig behandling stärker svarets kvalitet.

Uppgift 3

I ett nöjaktigt svar granskar examinanden några viktiga förändringar och orsakerna till dem, såsom att industrialiseringen ledde till att kvinnor ur arbetarklassen började förvärvsarbete, att också kvinnor fick möjlighet att gå i skola, att det efter första världskriget blev vanligare med kvinnlig rösträtt och att det uppstod ett nytt självständigt kvinnoideal. I svaret nämns kvinnoidealerna.

I ett berömligt svar ger examinanden flera exempel på hur kvinnans ställning förändrades och diskuterar dem mer ingående. Examinanden tar också upp några missförhållanden i anslutning till kvinnans ställning under den aktuella perioden, till exempel dåliga löner och en osäker ställning på arbetsmarknaden. Examinanden visar att han eller hon förstår att förändringarna inte påverkade alla samhällsgrupper på samma sätt. I svaret kan examinanden också nämna till exempel att man i Nazityskland gick tillbaka till ett traditionellt kvinnoideal.

Uppgift 4

Ett nöjaktigt svar innehåller en beskrivning av vad som är utmärkande för ideologierna i fråga, till exempel att man inom konservatismen betonar traditionella samhälleliga värden och motsätter sig revolutionär verksamhet. Liberalismen å sin sida betonar individens friheter såväl inom ekonomin som inom politiken. Inom socialismen är det viktigt att förbättra arbetarnas ställning vad gäller ägande av produktionsmedel, löner och arbetsvillkor. I ett nöjaktigt svar ges också en kort beskrivning av den tidpunkt då ideologierna började spela en viktig roll i samhället. Detta kan göras till exempel genom att placera konservatismen i början av 1800-talet, efter Napoleonkrigen, liberalismen i samband med borgerskapets framväxt i början av 1800-talet och socialismen i samband med arbetarnas politiska organisering under den senare hälften av 1800-talet.

I ett berömligt svar redogör examinandan för ideologiernas uppkomst mer i detalj, till exempel Napoleonkrigen och viljan att återinföra samhällsfreden genom en återgång till ståndssamhället som bakgrund till konservatismen. Liberalismen igen, stärktes när man på olika håll i Europa i allt större omfattning började göra uppror mot ståndssamhället på 1830- och 1840-talen, när kraven på rättigheter och friheter ökade i takt med att borgerskapet fick en mer framträdande roll i samhället. När det gäller socialismen var en bakgrundsfaktor de sociala missförhållanden som uppstod till följd av den snabba industrialiseringen. I svaret behandlas även mer noggrant de viktiga skillnaderna mellan ideologierna, till exempel konservatismens betoning av samhället och auktoriteter, liberalismens tro på individens förnuft och frihetstanken som bas för det politiska och ekonomiska livet. Socialismen å sin sida betonade samhällsklasserna och motsättningarna mellan dem (arbetarna mot kapitalisterna, industriägarna) som ett centralt samhällsproblem och strävade efter att avskaffa det privata ägandet och såg socialismen som en väg mot ett bättre samhälle. I svaret kan examinandan också ta upp de viktigaste tänkarna inom de olika ideologierna: Edmund Burke, Adam Smith, John Stuart Mill, Karl Marx och Friedrich Engels.

Uppgift 5

I ett nöjaktigt svar visar examinanden att han eller hon känner till bakgrunden till Versaillesfördraget, kan knyta det till fredsprocessen efter första världskriget och redogöra för det centrala innehållet, såsom att Tyskland tvingades medge att man var skyldig till att ha inlett kriget. I svaret förklaras varför avtalet uppfattades som en "skamfred", och examinanden ger också något belysande exempel, såsom att man lade fram färdiga fredsvillkor för Tyskland och hotade med krig om landet inte godkände villkoren. Begreppet "skamfred" användes i den tyska inrikespolitiken för att egga upp opinionerna mot villkoren i fredsavtalet. Genom att göra det blev Hitlers nationalsocialistiska parti populärt på 1920-talet och kom till makten på 1930-talet.

I ett berömligt svar behandlas mer ingående de orsaker som talar för beskrivningen: Tyskland tvingades avträda områden (till exempel Alsace–Lorraine, Polska korridoren), Rhenlandet demilitariserades, Tysklands krigsmakt begränsades och landet tvingades betala stora krigsskadestånd. Resultatet av de hårda villkoren var den såväl politiskt som ekonomiskt instabila Weimarrepubliken. Hitler krävde att man skulle överge Versaillesfördraget, och han lovade hämnas förödmjukelsen från första världskriget och fredsavtalet. Detta bidrog till att han lyckades ta makten 1933.

I svaret kan examinanden behandla begreppet "skamfred" kritiskt: det finns många olika tolkningar av Versaillesfreden. I den situation som rådde efter kriget ansåg många att det var den bästa möjliga kompromissen, och även bland segrarländerna fanns det ledare som varnade för en överdriven hämndlystnad gentemot Tyskland.

Uppgift 6

Svaret omspannar tiden från inbördeskriget till början av vinterkriget. I ett nöjaktigt svar analyseras några delområden inom försonings- och konsolideringspolitiken. Efter inbördeskriget inleddes i Finland en försoningspolitik som innefattade lagstiftning av många olika slag (bland annat torparlagen, fattigvårdslagen, lagen om läroplikt). Också den kraftiga ekonomiska tillväxten bidrog till konsolideringen. Politiskt sett ledde förbudet mot kommunistisk verksamhet och avvärjandet av högerradikalismen (Lapporörelsen) till det s.k. rödmyllesarbetet på 1930-talet. När vinterkriget bröt ut försvarade finländarna tillsammans sitt land.

I ett berömligt svar analyserar examinanden ovannämnda faktorer mer ingående. Han eller hon kan också hänvisa till den kulturella konsolideringen (t.ex. uppkomsten av Rundradion).

Uppgift 7

I ett nöjaktigt svar visar examinanden att han eller hon förstår att "nyttans tidevarv" beskriver upplysningstidens inverkan, till exempel ny kunskap om natur och teknik. Syftet var att nå ekonomisk framgång genom att utnyttja ny kunskap, bland annat den vetenskapliga kunskapen vid akademien i Åbo, och genom att utveckla nya odlingsmetoder och ny teknik. Efter en lång period av krig uppstod det ett behov av att utveckla förhållandena i Finland, särskilt jordbruket, eftersom den befolkningsökningen gjorde att det krävdes ett effektivare jordbruk med högre avkastning. I ett nöjaktigt svar kopplar examinanden någon av de nämnda avhandlingarna till periodens ekonomiska målsättningar: salpeter var en viktig beståndsdel i krut, och därför var salpetertillverkningen av stor betydelse både för armén och för gruvindustrin. Salpeter behövdes också i gödsel, som blev allt viktigare i det effektiviserade jordbruket. Beskrivningen av Kajana slottslän är ett bra exempel på en geografisk kartläggning från nyttans tidevarv. Avsikten var att utreda hurdana ekonomiska naturresurser (som kunde gynna till exempel skogs- och gruvindustrin) det verkligen fanns i landet. Bättre kunskap om fruktträd och bärbuskar gynnade också den lokala livsmedelsproduktionen.

Ett berömligt svar innehåller en djupare analys av de drag som utmärkte nyttans tidevarv. Det kan handla om en mer teoretisk diskussion kring det ekonomiska tänkandet under perioden i fråga, eller en mer helhetsbetonad analys av hur de nämnda avhandlingarna är kopplade till de ekonomiska målsättningarna under nyttans tidevarv. Examinanden kan särskilt betona de merkantilistiska principerna och fysiokratismen, som uttryckligen syftade till att utveckla jordbruket. Reformerna, såsom storskiftet, nya metoder, såsom växelbruk, och nya odlingsväxter, såsom potatisen, bör nämnas i ett berömligt svar.

Uppgift 8

Det europeiska kolonialväldet uppstod på olika håll i världen från slutet av 1400-talet fram till sekelskiftet 1800/1900. De första europeiska kolonierna fanns i Sydamerika, vid den afrikanska sydkusten, vid den indiska kusten och i Indonesien, medan de nyaste kolonierna fanns i de inre delarna av Afrika. I svaret kan examinanden se på ett stort område, såsom Sydamerika som en enda helhet, eller ett litet område. Som utomeuropeiska föremål för det europeiska kolonialväldet kan också betraktas Sibirien och Kaukasus.

I ett nöjaktigt svar redogörs för händelsehistorien i samband med kolonialväldets uppkomst, inklusive bakgrunden till processen. Dateringen av olika händelser under processen är i huvudsak korrekt.

I ett berömligt svar framkommer kolonialväldets karaktär under perioden i fråga: kolonierna var i en del fall stödjepunkter i handeln och platser där man skaffade sig värdefulla varor, i några fall områden där man skaffade sig råvaror och där man kunde sälja europeiska produkter. De var även strategiska innehav i konkurrensen mellan kolonialmakterna. Skillnaderna återspeglades i de sätt på vilka kolonialväldet uppstod och vilken form det fick.

Uppgift +9

a)

Ur tabellen plockas enbart de centrala uppgifterna om Kinas ställning i världshandeln: Kinas export har under hela perioden varit större än importen, och både exporten och importen har vuxit radikalt. Som exportland har Kina passerat både Japan och USA, och befinner sig nästan på samma nivå som EU. Kinas import är fortfarande mindre än USA:s och Europeiska unionens, även om skillnaderna har minskat. Indien har blivit långt efter Kina, såväl vad gäller import som export. Kina är det enda landet i tabellen som under hela perioden har haft ett betydande överskott i sin handelsbalans.

b)

Kina blev medlem av FN på 1970-talet, och landets referensgrupp i världspolitiken var i första hand gruppen för utvecklingsländer, där det visserligen fanns spänningar i förhållande till Indien. Kina började utvecklas i riktning mot en marknadsekonomi på 1970-talet, och genom det växande välståndet har landet fått en allt mer betydande global roll som ekonomisk stormakt, som satsar på handel och investeringar och som därigenom har fått inflytande bland annat i Afrika och Asien. Relationerna till USA har varit åtminstone måttligt goda, trots att det finns spänningar på grund av den ekonomiska konkurrensen och trots att Kina ibland har stått vid Rysslands sida i konflikter med västländerna. Under de senare åren har Kina också på ett tydligt sätt börjat visa sin militära kraft och utöka sitt inflytande som en regional stormakt i Asien. AIIB kan ses som ett uttryck för Kinas vilja att skapa nya aktörer inom världsekonomin, i vilka landet har en stark ställning och som utgör en motvikt till IMF och Världsbanken som leds av ekonomiska stormakter i väst. Därigenom strävar Kina efter att byta sin ekonomiska makt mot politiskt kapital. Till grundare av banken kallades också stater i Europa och USA, vilket kan tolkas som en önskan om att Kina skulle få allierade även bland de traditionella industriländerna i väst.

c)

USA har försökt behålla sin ställning som den ledande, globalt aktiva stormakten, vars makt också delvis är "mjuk", såsom ekonomisk makt. Enligt Fred Bergstens redogörelse tackade USA nej till Kinas inbjudan att bli grundande medlem i AIIB, och försökte dessutom övertala sina allierade att hålla sig utanför den nya banken. USA hade kunnat bli minoritetsaktieägare i AIIB, vilket skulle ha varit en tämligen annorlunda och obekvämare roll än USA har haft i motsvarande institutioner. USA har upprätthållit nära kontakter med en del länder i Asien (bland andra Japan och Sydkorea), som har stött USA i den regionala maktkampen mot Kina. Enligt Fred Bergsten hade en anslutning av de här länderna till AIIB kanske inte varit till skada utan till nytta för USA, eftersom man i AIIB på sätt och vis kan hålla ett öga på Kina på nära håll. Konkurrensen mellan de ledande stormakterna har blivit alltmer ekonomisk och kommersiell, och för USA har Kinas aktivitet och starka ekonomi blivit alltmer frustrerande, trots att länderna också haft ömsesidig nytta av situationen. När det gäller AIIB kan ett orosmoment för USA också vara att en del oljeproducerande länder vid Persiska viken blev grundande medlemmar, länder som i allmänhet har varit nära allierade med USA. I fråga om punkt c är skillnaden mellan ett gott och ett berömligt svar att examinandens i det berömliga svaret förutom USA:s och Kinas förhållande också diskuterar USA:s relationer med länder i Asien och Europa och noterar att Kina och USA också har gemensamma intressen, vid sidan om den inbördes konkurrensen.

Uppgift +10

a)

Med farans år syftar man på de förmodade kommunistiska revolutionsplanerna och omvandlandet av Finland till en folkdemokrati. DFFF hade mycket inflytande i riksdagen och regeringen. Sovjetunionen hade en kontrollkommission i Finland. Kommunisterna kontrollerade också Stapo (Statspolisen).

b)

DFFF:s plansch från 1945 anspelar på krossandet av fascismen, som kopplas till Tyskland (hakkorset). Också de som var skyldiga till kriget skulle bestraffas (de så kallade krigsansvarighetsrättegångarna). På SDP:s plansch från 1947 anspelar man på tryggandet av den demokratiska utvecklingen. Den riktas delvis mot kommunisterna (till exempel "åsiiktsterror", "tvångsdemokrati").

c)

Hertta Kuusinens tal anspelar på folkdemokratiernas uppkomst i Östeuropa. I talet hänvisas också till det utländska kapitalet, alltså att Marshall-hjälpen utgjorde ett hot mot utvecklingen i Finland. I talet föreslås att det bildas en bred folkfront.